

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีที่ได้รับการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมกับผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีที่ได้รับการอบรมตามวิธีที่ใช้กันโดยทั่วไป
3. เพื่อศึกษาติดตามผลการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีหลังจากที่ได้รับการอบรมด้วยกระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมและการอบรมตามวิธีที่ใช้กันโดยทั่วไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการเมือง เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี การพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สังเกตการณ์การอบรมผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเมืองและสัมภาษณ์ผู้บริหารของสถาบันทางการเมืองเกี่ยวกับเนื้อหาและวิธีการที่ใช้ในการอบรม เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและความคิดรวบยอดที่จะใช้ในกระบวนการอบรมและวิเคราะห์วิธีการอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ใช้กันโดยทั่วไป เพื่อนำมาใช้ในการอบรมกลุ่มควบคุม

2. สร้างกระบวนการอบรม โครงการอบรม คู่มือวิทยากร กระบวนการของกลุ่มทดลอง โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม ซึ่งประกอบด้วยลำดับขั้นตอนการดำเนินการ 10 ขั้นตอน แล้วตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการอบรม ส่วนกลุ่มควบคุมใช้วิธีการอบรมตามวิธีที่ใช้กันโดยทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยวิธีการบรรยายประกอบสื่อประมาณร้อยละ 80 ของกิจกรรมการอบรมทั้งหมด มีการแบ่งกลุ่มอภิปรายหรือใช้เพลงและเกมประกอบ

ประมาณร้อยละ 20 ของกิจกรรมการอบรมทั้งหมดโดยใช้เนื้อหาเรื่องการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งเหมือนกันและใช้เวลาในการอบรมเท่ากัน ผู้วิจัยได้นำคู่มือวิทยากรของกลุ่มทดลอง ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดในการจัดกิจกรรมการอบรมไปตรวจสอบคุณภาพ โดยการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ 15 ท่าน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไปจึงนำไปทดลองใช้กับผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างและปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ทางการเมือง แบบวัดเจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แบบประเมินคุณภาพของกระบวนการอบรม แบบประเมินและแบบติดตามผลการอบรม ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือชนิดต่าง ๆ ตามวิธีการของการสร้างเครื่องมือแต่ละชนิด นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ นำไปทดลองใช้กับผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน แล้วนำมาหาค่าความยากและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบความรู้ทางการเมือง คัดเลือกข้อสอบที่มีความยากระหว่าง .20 ถึง .80 ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .20 ขึ้นไป และนำมาหาค่าความเที่ยงได้ค่าความเที่ยง .78 ส่วนแบบวัดเจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้วิจัยนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (item-total correlation) แล้วเลือกข้อที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติมาหาค่าความเที่ยง ได้ค่าความเที่ยงของแบบวัดเจตคติทางการเมืองเท่ากับ .93 ค่าความเที่ยงของแบบวัดการมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่ากับ .95 ส่วนแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเมื่อนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและหาความสอดคล้องระหว่างแบบสัมภาษณ์รายข้อกับจุดประสงค์การเรียนรู้แล้วผู้วิจัยนำไปทดลองใช้กับผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ส่วนแบบประเมินคุณภาพของกระบวนการอบรมนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพและนำมาปรับปรุงแก้ไข

4. ทดลองใช้กระบวนการอบรมและเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีอย่างเป็นทางการและผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ในการทดลองได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ได้ผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 20 คน และกลุ่มควบคุม 20 คน ใช้แบบแผนการทดลองประเภทกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่ไม่เท่าเทียมกันวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (Non-Equivalent Control Group Pretest - Posttest Design) ก่อนการทดลองทดสอบความรู้ทางการเมือง วัดเจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยแบบทดสอบความรู้ทางการเมือง แบบวัดเจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้วให้การอบรมตามคู่มือวิทยากรของแต่ละกลุ่มโดยใช้เวลา 3 วัน ๆ ละ 6 ชั่วโมง หลังจากนั้นกลุ่มทดลองปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการรับใช้สังคม เป็นเวลา 15 วัน ส่วนกลุ่มควบคุมให้ไปเผยแพร่ความรู้ในชุมชนเป็นเวลา 15 วัน เช่นเดียวกัน แล้วทดสอบความรู้

ทางการเมือง วัดเจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยแบบทดสอบและแบบวัดฉบับเดิมหลังการอบรมและให้ผู้เข้ารับการอบรมกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบประเมินผลการอบรม ติดตามผลการอบรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการอบรม 4 สัปดาห์ โดยใช้แบบทดสอบและแบบวัดฉบับเดิมและแบบติดตามผลการอบรม

5. ศึกษาติดตามผลการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังจากการอบรม 4 สัปดาห์

6. วิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยในการทดสอบความรู้ทางการเมือง การวัดเจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ระหว่างผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการอบรม หลังการอบรมและ 4 สัปดาห์หลังการอบรม เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทดสอบความรู้ทางการเมือง การวัดเจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมระหว่างก่อนกับหลังการอบรมและระหว่างหลังการอบรมกับการติดตามผล 4 สัปดาห์ หลังการอบรมและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการสัมภาษณ์กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จากนั้นจึงสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาระบบการอบรม

กระบวนการอบรมโดยการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมประกอบด้วยขั้นตอน 10 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 รวบรวมประสบการณ์เดิมของผู้เข้ารับการอบรม

ขั้นที่ 2 ให้ประสบการณ์ใหม่ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมี 10 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 : การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

กิจกรรมที่ 2 : การเมืองกับวิถีชีวิต

กิจกรรมที่ 3 : การปฏิรูปการเมือง

กิจกรรมที่ 4 : สตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

กิจกรรมที่ 5 : การเมืองในระบอบประชาธิปไตย

กิจกรรมที่ 6 : สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ

กิจกรรมที่ 7 : การเลือกตั้ง ส.ส.ที่ดี

กิจกรรมที่ 8 : การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

กิจกรรมที่ 9 : การเลือกตั้ง ส.ส.

กิจกรรมที่ 10 : การเลือกตั้ง ส.ว.

ขั้นที่ 3 ให้ผู้เข้ารับการอบรมสะท้อนความคิดและอภิปราย

ขั้นที่ 4 ให้ผู้เข้ารับการอบรมสรุปความคิดรวบยอด

ขั้นที่ 5 ให้ผู้เข้ารับการอบรมประยุกต์ใช้ความรู้โดยการวางแผนการรับใช้สังคม

ขั้นที่ 6 ให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคม

ขั้นที่ 7 ให้ผู้เข้ารับการอบรมสะท้อนความคิดและวิเคราะห์ประสบการณ์จากการรับใช้สังคม

ขั้นที่ 8 ให้ผู้เข้ารับการอบรมรายงานผลการเรียนรู้

ขั้นที่ 9 ประเมินผลการอบรม

ขั้นที่ 10 ติดตามผลการอบรม

2. ผลการทดลองใช้กระบวนการอบรม

3.1 ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

2.2 ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังการอบรมและจากการติดตามผลการอบรมหลังการอบรม 4 สัปดาห์ ไม่แตกต่างกัน

2.3 ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของเจตคติและมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

2.4 ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังการอบรมและจากการติดตามผลการอบรมหลังการอบรม 4 สัปดาห์ ไม่แตกต่างกัน

2.5 ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของความรู้ทางการเมืองหลังการอบรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

2.6 ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการติดตามผลการอบรมหลังการอบรม 4 สัปดาห์ ไม่แตกต่างกัน

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินผลการอบรม

จากการประเมินผลการอบรมผู้เข้ารับการอบรมกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมในทุกเรื่องอยู่ในระดับมาก ส่วนกลุ่มควบคุมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการที่ใช้ในการอบรมและเอกสารที่ใช้ประกอบการอบรมอยู่ในระดับปานกลาง

4. ผลการศึกษาติดตามผลการมีส่วนร่วมทางการเมือง

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสรุปได้ว่าผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองทุกคนติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากสื่อต่าง ๆ หลากหลายประเภทและนำความรู้จากการอบรมไปใช้แนะนำประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ และได้ นำความรู้ไปใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ในชุมชน ผู้เข้ารับการอบรมไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งทุกประเภทที่จัดขึ้นในชุมชน ด้วยเหตุผลต่างกันแต่มีเป้าหมายเดียวกันคือต้องการให้บ้านเมืองพัฒนาขึ้น ผู้เข้ารับการอบรม พุดคุยเรื่องการเลือกตั้งกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนหลายประเภทและชักชวนให้ผู้อื่นสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองที่ชอบ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ผู้เข้ารับการอบรมเสนอความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อนักการเมืองด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน ให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองในเรื่องการสมัครรับเลือกตั้ง บางคนขมนุมเพื่อเรียกร้องหรือรักษาสีทธิประโยชน์ของประชาชนในเรื่องพัฒนาหมู่บ้านและสิทธิสตรี ผู้เข้ารับการอบรมแสดงความเป็นผู้นำทางการเมืองจนเป็นที่รับรู้ของชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน บางคนสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง เพราะเห็นว่านโยบายพรรคดีและชื่นชมพรรคการเมืองที่ตนสมัคร ผู้เข้ารับการอบรมได้ช่วยป้องกันการทุจริตการเลือกตั้งด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี เช่น รณรงค์การซื้อสิทธิขายเสียง สังเกตการณ์การเลือกตั้งสอดส่องดูแลการแจกเงินของผู้สมัคร ตักเตือนประชาชนที่อาจจะทุจริตการเลือกตั้ง เป็นต้น ผู้เข้ารับการอบรมติดตามการทำงานของผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ ติดตามดูพฤติกรรมหลังการเลือกตั้ง เป็นต้น บางคนเสนอตัวเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยเหตุผลคือต้องการนำความเจริญมาสู่หมู่บ้าน ส่วนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองได้ทำกิจกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยวิธีการต่าง ๆ กันตามความสามารถของแต่ละคน เช่น เป็นกรรมการโดยการเลือกตั้งประเภทต่าง ๆ เป็นวิทยากรอบรมเกี่ยวกับการเมือง ช่วยเหลือโครงการของทางราชการ เป็นต้น ในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่นั้นผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองทุกคนเห็นว่าการเลือกตั้งระบบใหม่ดีด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ประชาชนมาใช้สิทธิมากขึ้น กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของทุกคน ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ลดปัญหาการซื้อเสียงทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีสิทธิอดตอน เป็นต้น

ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มควบคุมมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกเรื่องเหมือนกับผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองแต่มีปริมาณน้อยกว่ากลุ่มทดลองและมีวิธีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ไม่หลากหลายเท่ากับผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลอง ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มควบคุมบางคนไม่แสดงความคิดเห็นในบางเรื่องที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์

4.2 หลังจากการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในวันที่ 4 มีนาคม 2543 แล้ว และวันที่ 29 เมษายน 2543 ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองทุกคนยังคงปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคมต่อไป โดยทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามศักยภาพของแต่ละคน

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการติดตามผลการอบรม

จากการติดตามผลการอบรมผู้เข้ารับการอบรมทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมในทุกเรื่องอยู่ในระดับมาก ยกเว้นการนำความรู้มาถ่ายทอดให้คนในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนากระบวนการอบรม

การพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมนั้น ผู้วิจัยได้พัฒนากระบวนการอบรมเป็นลำดับขั้นตั้งแต่การศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ มีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอนคือ ประสบการณ์ สะท้อนความคิดและอภิปราย สรุปความคิดรวบยอดและประยุกต์แนวคิด ส่วนการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมนั้นมีหลักการสำคัญคือต้องมีการวางแผนการรับใช้สังคม การปฏิบัติกิจกรรมการรับใช้สังคม การสะท้อนความคิดและวิเคราะห์ประสบการณ์จากการรับใช้สังคม การรายงานผลการเรียนรู้การประเมินผลและติดตามผลจากข้อสรุปที่ได้จากการสังเกตการณ์การอบรมและสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เนื้อหาที่มีความจำเป็นต่อการเสริมสร้างความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาวะปัจจุบันจากนั้นได้วิเคราะห์จุดมุ่งหมาย เนื้อหาและกิจกรรมการอบรม ผลจากการพัฒนาในขั้นนี้ทำให้ได้ขั้นตอนของกระบวนการอบรม 10 ขั้นตอน ในการดำเนินการพัฒนาทุกขั้นตอนมีผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านต่าง ๆ ให้คำแนะนำตลอดเวลา กระบวนการอบรมได้พัฒนามาจากหลักการของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม วิธีการที่ใช้ในการอบรมจึงเน้นการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ เป้าหมายที่สำคัญคือต้องการกระบวนการอบรมที่ผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้เรียนรู้จากประสบการณ์และจากการกระทำจนได้ข้อสรุปด้วยตนเอง การอบรมมีบรรยากาศที่เป็นกันเอง ผู้เข้ารับการอบรมให้ความสนใจ ไม่เบื่อหน่าย บทเรียนมีความหมายต่อผู้เรียน ผู้เข้ารับการอบรมได้มีโอกาสคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง จนเกิดความรู้ความเข้าใจทางการเมือง มีเจตคติที่ดีต่อการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการพัฒนาตามลำดับขั้นอย่างมีระบบจึงได้กระบวนการที่มีลักษณะตามเป้าหมายดังกล่าว กระบวนการลักษณะนี้จะส่งผลให้

ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงซึ่งจะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในที่สุด

การพัฒนากระบวนการอบรมทุกขั้นตอนได้มีการแก้ไขปรับปรุงหลายครั้ง จากนั้นผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงอีกจนได้กระบวนการที่สมบูรณ์ ข้อสังเกตที่พบคือในการเขียนแผนการอบรมนั้นควรมีตัวอย่างคำถามที่ใช้ในการอภิปราย ซึ่งโดยทั่วไปจะเขียนประเด็นกว้าง ๆ ทำให้ผู้ใช้กระบวนการอบรมได้คำตอบกว้างเกินไปและไม่ตรงประเด็นที่ต้องการ ผู้พัฒนากระบวนการอบรมจึงควรมีตัวอย่างคำถามและคำตอบในการอภิปรายไว้ด้วย การใช้กรณีศึกษาต่าง ๆ บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลองและกิจกรรมอื่น ๆ ในกระบวนการอบรมก็ต้องให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและเหมาะสมกับคุณลักษณะของผู้เข้ารับการอบรมด้วย การพัฒนาสิ่งเหล่านี้ต้องควบคู่ไปกับการทดลองใช้เสมอเพราะจะทำให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่น่าไปใช้ เมื่อพบปัญหาแล้วจึงนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุที่เกิดจากกระบวนการอบรมแล้วแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป

2. ผลการทดลองใช้กระบวนการอบรม

2.1 ความรู้ทางการเมือง

ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทางการเมืองหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทางการเมืองหลังการอบรมและจากการติดตามผลการอบรมไม่แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการอบรมและก่อนการอบรมไม่แตกต่างกันจากการทดลองสรุปได้ว่าความรู้ทางการเมืองในเรื่องการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งสามารถพัฒนาได้ถ้าใช้วิธีการที่เหมาะสมคือการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน โดยเรียนรู้ด้วยการกระทำทำให้เกิดความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากความสนใจของผู้เรียน ปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนทำให้เกิดการขยายเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่อย่างกว้างขวาง มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้รวมทั้งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ (Nicol, 1994) การอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์เป็นการอบรมที่ใช้ผู้เข้ารับการอบรมเป็นศูนย์กลาง คือผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นมาก ผู้เรียนก็จะเป็นผู้มีความรู้มากและจะเกิดการเรียนรู้ที่ดีตามมา การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ตื่นตาตื่นใจจดจ่อกับสิ่งที่ทำ ไม่ใช่เพียงทำไปให้เสร็จภารกิจเท่านั้นจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง (ทิสนา เขมมณี, 2543) การศึกษาถึงการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมของนักศึกษาฝึกสอนระดับประถมศึกษาโดย Wade (1995) ซึ่งให้นักศึกษาทำกิจกรรมรับใช้สังคมในการฝึกงาน คนละหนึ่งโครงการจากการศึกษาพบว่านักศึกษาเห็นว่าการรับใช้สังคมมีผลต่อความสามารถ การ

ยอมรับตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความรู้สึกที่ดีและทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้นักศึกษา ยังมีเจตคติต่อการรับใช้สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น กระบวนการอบรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ในทุกขั้นตอนของกระบวนการผู้เข้ารับการอบรมจะต้องมีส่วนร่วม ในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์จึงจะได้ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ซึ่งทำให้ผู้เข้ารับการ อบรมได้รับความรู้มากขึ้นและเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง จึงทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี ในการปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคมตามโครงการที่ผู้เข้ารับการอบรมแต่ละกลุ่มช่วยกันคิดขึ้นนั้น ผู้เข้ารับการอบรมได้ปฏิบัติตามโครงการที่เตรียมไว้ได้เป็นอย่างดี ผู้เข้ารับการอบรมได้นำหลักฐาน การทำโครงการมาเสนอในวันรายงานผลการปฏิบัติด้วย ผู้เข้ารับการอบรมยังได้นำความรู้ไป เผยแพร่ให้สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเลือกตั้งระบบใหม่และรณรงค์ให้ทุกคน ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จากการปฏิบัติกิจกรรมรับใช้สังคมทำให้ทุกคนกระตือรือร้นที่จะทำโครงการและ ต้องการนำความรู้ไปเผยแพร่ให้กับสมาชิกในชุมชน ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้นจากการ แก้ปัญหาในชุมชนด้วย

จากการติดตามผลการอบรมหลังการอบรม 4 สัปดาห์ ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ ทางการเมืองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน แสดงว่าการให้ความรู้นั้นจะต้องให้ อย่างสม่ำเสมอเพราะถ้าเว้นระยะนานเกินไปความรู้ก็จะลดลงเรื่อย ๆ จึงต้องพัฒนาความรู้อยู่เสมอ ด้วยวิธีการอบรมแบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถ เสริมสร้างความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมการเมืองของผู้นำชุมชนได้เป็นอย่างดี การที่ผู้นำชุมชนที่ เป็นสตรีมีความรู้ทางการเมืองจะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ทางการเมืองไปด้วย ซึ่งจะเป็น การพัฒนาประชาธิปไตยให้กับพลเมืองของชาติ ส่วนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทาง การเมืองหลังการอบรมและก่อนการอบรมไม่แตกต่างกันอาจเป็นเพราะกลุ่มควบคุมได้รับการอบรม ตามวิธีที่ใช้กันโดยทั่วไปซึ่งใช้การบรรยายประกอบสื่อประมาณร้อยละ 80 มีการแบ่งกลุ่มอภิปรายบ้าง ในบางกิจกรรมรวมทั้งการใช้เพลงและเกม ผู้เข้ารับการอบรมต้องนั่งฟังบรรยายจากวิทยากรเป็น เวลานาน มีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย ตามหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่กล่าวว่า ผู้ใหญ่ต้องการเรียนรู้ที่มี ลักษณะให้ลงมือปฏิบัติซึ่งดีกว่าการนั่งฟังบรรยายนาน ๆ หรือการท่องจำ (วิจิตร อาระกุล, 2537) ดังนั้นการฟังวิทยากรบรรยายจึงทำให้ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทางการเมืองหลังการอบรมไม่ แตกต่างจากก่อนการอบรมเพราะไม่ได้ลงมือปฏิบัติ ผู้เข้ารับการอบรมไม่ได้คิดวิเคราะห์และสรุป ความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง การฟังอย่างเดียวทำให้ไม่สามารถจับประเด็นสำคัญด้วยความเข้าใจของ ตนเอง บางคนก็ฟังไปเรื่อย ๆ ด้วยความเพลิดเพลินวิทยากรไม่สามารถรู้ได้ว่าทุกคนมีความเข้าใจ มากน้อยเพียงใด การฟังที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการคิดทำให้เกิดการเรียนรู้ที่น้อย ดังนั้นถ้าต้องการให้ ผู้ใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนเป็นอย่างดีจะต้องให้ทุกคนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและ สรุปข้อความรู้ต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจผ่านกระบวนการคิดของตนเองจึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

2.2 เจตคติทางการเมือง

ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติทางการเมือง หลังการอบรมและก่อนการอบรม หลังการอบรมและจากการติดตามผลการอบรมหลังการอบรม 4 สัปดาห์ไม่แตกต่างกัน ในการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มหลังการอบรมและจากการติดตามผลการอบรมทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติทางการเมือง หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปได้ว่าอาจเนื่องมาจาก ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองมีเจตคติทางการเมืองสูงอยู่แล้ว จากการวัดเจตคติก่อนการทดลอง พบว่าผู้นำชุมชนของอำเภอสารภี มีเจตคติทางการเมืองในทางบวกสูงมาก ทุกคนมีความกระตือรือร้น และสนใจการเมืองมากเป็นพิเศษ การอบรมใช้เวลาในระยะสั้นอาจจะทำให้คะแนนเจตคติทางการเมืองเพิ่มขึ้นน้อย ทำให้ความแตกต่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เจตคติทางการเมืองเป็นความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลนั้นเกี่ยวกับระบบการเมืองและองค์การการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมหรือกระบวนการอบรมกลุ่มกลางทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะของการปลูกฝังและอบรมหล่อหลอมถ่ายทอด สืบต่อกันมาในช่วงเวลาหนึ่งจนทำให้เกิดการยึดมั่นถือมั่นแล้วนำมาปฏิบัติในทางการเมืองของตน (ฝ่ายนโยบายและแผน, 2538) ระยะเวลาที่สั้น ๆ จึงอาจเปลี่ยนแปลงเจตคติทางการเมืองได้น้อยแสดงว่าเจตคติทางการเมืองจะต้องใช้เวลาหล่อหลอม ซึ่งจำเป็นต้องปลูกฝังให้ทุกคนมีเจตคติที่ดีทางการเมือง ตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะมีเจตคติที่ดีต่อการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นควรมี การเสริมสร้างเจตคติทางการเมืองให้กับกลุ่มเยาวชนด้วยในกลุ่มควบคุมใช้วิทยากรในชุมชนซึ่งใช้ภาษาถิ่น ในการอบรมและเป็นผู้ให้การอบรมทางการเมืองให้กับชุมชนด้วยภาษาถิ่นอยู่เสมอ อาจจะส่งผลให้กลุ่ม ควบคุมมีเจตคติทางการเมืองสูงขึ้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยผลของการใช้วิทยากรในท้องถิ่นที่ใช้ ภาษาถิ่นในการอบรมต่อการพัฒนาเจตคติทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี

2.3 การมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มหลังการอบรมและจากการติดตามผลการอบรมทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ย ไม่แตกต่างกัน ส่วนค่าเฉลี่ยภายในกลุ่มทั้งสองกลุ่มของการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังการอบรม และจากการติดตามผลการอบรมหลังการอบรม 4 สัปดาห์ ไม่แตกต่างกัน ผลการทดลองข้างต้น แสดงให้เห็นว่ากระบวนการอบรมที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้เป็น อย่างดีเพราะผู้เรียนได้นำความรู้ไปปฏิบัติจริงในชุมชนตามโครงการรับใช้สังคม ซึ่งผู้เรียนเป็น ผู้จัดทำโครงการอย่างมีความหมายและเป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงรวมทั้งเป็นความ

ต้องการของสมาชิกในชุมชนด้วย (Weigert, 1998) ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นเพราะต้องปฏิบัติโครงการรับใช้สังคมซึ่งเป็นโครงการเกี่ยวกับการเมือง โครงการรับใช้สังคมทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ ทักษะและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงได้ (Wade, 1995) การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเป็นการเรียนรู้โดยการกระทำ ผู้เรียนจะเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์จากการทำกิจกรรมในชุมชน (Mittefehldt, 1997) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lynn (1997) ที่ได้ศึกษาอิทธิพลของการรับใช้สังคมต่อเจตคติในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยให้นักเรียนฝึกทักษะ ความรับผิดชอบในโครงการเพื่อให้เกิดเจตคติในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเลือกกลุ่มที่จะเข้ามีส่วนร่วม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่านักเรียนได้เรียนรู้โดยการแก้ปัญหาของชุมชนรวมทั้งการเรียนรู้ค่านิยมต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความต้องการของชุมชน ทำให้ไม่เห็นแก่ตัวและมีความรู้สึกที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ผู้วิจัยเสนอแนะว่ารัฐควรให้การศึกษามีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อทางการเมือง โดยกระตุ้นให้ทุกคนเข้ามีส่วนร่วมในสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยใช้การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์การรับใช้สังคม โดยบูรณาการในหลักสูตรของนักเรียน สรุปได้ว่าการให้การอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น จึงควรให้การอบรมด้านการเมืองกับประชาชนทุกคนซึ่งจะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองและช่วยกันพัฒนาการเมืองให้ดีขึ้น

ในขณะที่ทำการทดลองเป็นช่วงที่มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ผู้เข้ารับการอบรมทั้งสองกลุ่มได้รับข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อและจากกระแสสังคม ผู้เข้ารับการอบรมทั้งสองกลุ่มอยู่ในอำเภอเดียวกันทำให้ได้รับข่าวสารและเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชนเหมือนกัน มีการติดต่อสื่อสารพูดคุยกันอยู่เสมอ ในช่วงเวลานั้นทุกคนกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งแบบใหม่ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีในอำเภอสารภีเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจทางการเมืองมาก ผู้นำทุกคนมีบทบาททางการเมืองในระดับสูงมาก เมื่อได้รับการอบรมตามโครงการจึงทำให้ทุกคนสนใจการเมืองมากเป็นพิเศษ ซึ่งตรงกับหลักการที่ว่าผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีถ้าเรื่องที่เรียนเป็นประโยชน์และมีความจำเป็นต่อรู้ นอกจากนี้ยังมีแรงผลักดันจากความต้องการที่จะพัฒนาตามภารกิจเชิงพัฒนาการ (Developmental Tasks) ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคมด้วย ทำให้เกิดความพร้อมที่จะรับความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชนเพราะเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์และตรงกับความต้องการของตน (เชียรศรี วิวิธสิริ, 2530) ในเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นเรื่องที่กำลังเป็นที่สนใจของประชาชนทุกคนเพราะระบบการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงไปตามรัฐธรรมนูญ ทำให้ผู้นำชุมชนต้องการมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ ซึ่งตรงกับแนวคิดที่กล่าวว่าผู้ใหญ่ส่วนมากเรียนรู้โดยอาศัยปัญหาเป็นศูนย์กลางเพื่อนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้นำชุมชนต้องการนำความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการ

เลือกตั้งไปเผยแพร่ให้กับสมาชิกในชุมชน ผู้นำส่วนใหญ่จะถูกประชาชนถามปัญหาเกี่ยวกับเรื่อง การเลือกตั้งที่จะมาถึงว่าพวกเขาจะต้องทำอะไรบ้าง ระบบการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เขาจะมีส่วนร่วมได้อย่างไร ปัญหาเหล่านี้ทำให้ผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีมีความกระตือรือร้นอยากได้ความรู้ อยากเข้าอบรมเมื่อมีโอกาส ดังนั้นไม่ว่าจะใช้วิธีการอบรมแบบใด ในช่วงระยะเวลาที่จะมีการเลือกตั้ง ตามระบบใหม่ครั้งแรกก็จะส่งผลต่อผู้เข้ารับการอบรมทุกคน ดังนั้นจากการติดตามผลการอบรมหลัง การอบรม 4 สัปดาห์ ผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจึงมีค่าเฉลี่ยของคะแนน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

3. ข้อสังเกตจากการใช้กระบวนการอบรม

ในการอบรมกลุ่มทดลองนั้นจากการสังเกตพบว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความ กระตือรือร้นในการทำกิจกรรมทุกกิจกรรม มีบรรยากาศที่ดีในการอบรม ได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์และ สรุปรูปแนวคิดที่เกิดจากการทำกิจกรรม แสดงว่าบรรยากาศในการอบรมและวิธีการอบรมมีผลทำให้เกิด การเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ กิจกรรมที่ให้ทำนั้นเป็นการจุดประกายความคิดทางการเมือง ทำให้เกิดข้อ สงสัยจึงนำไปสู่การอภิปรายถึงข้อความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกิจกรรม ผู้เรียนจะรู้สึกว่าจะทำหยา ความสามารถของตนเอง ประเด็นต่าง ๆ จากกิจกรรมนำไปสู่การอภิปรายและวิเคราะห์ของสมาชิกใน กลุ่มจนเกิดเป็นความคิดรวบยอด ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยผู้เข้ารับการอบรมเป็นผู้สรุปเอง จึงทำให้ ทุกคนเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในโครงการรับใช้สังคม ได้เป็นอย่างดี ผู้ให้การอบรมจึงควรจัดบรรยากาศที่ดีในการอบรมและจัดกระบวนการอบรมให้ผู้เข้า รับการอบรมมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดความคิดรวบยอดด้วยตนเองซึ่งเกิดจากความรู้ ความเข้าใจของตนเองผ่านประสบการณ์จากกิจกรรมที่ทำ ในการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการรับใช้ สังคมผู้เข้ารับการอบรมแต่ละตำบลได้วางแผนโครงการเป็นอย่างดีก่อนลงไปปฏิบัติในชุมชน ผู้เข้ารับ การอบรมจะต้องเตรียมการว่าเมื่อนำโครงการไปปฏิบัติจะได้รับความรู้ะไรจากการทำโครงการและ ปฏิบัติตามโครงการเสร็จแล้วจะต้องวิเคราะห์ว่าได้รับความรู้เพิ่มเติมอะไรบ้าง โครงการที่ผู้เข้ารับ การอบรมวางแผนส่วนใหญ่เป็นโครงการอบรมความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่ละกลุ่มจะนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรม ไปเผยแพร่ให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ มีเจตคติที่ดีต่อการเลือกตั้งและ มีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง การปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการรับใช้สังคมของทุกกลุ่มมักจะพบปัญหาที่ สมาชิกในชุมชนซักถามเมื่อไปจัดการอบรม ทำให้เจ้าของโครงการต้องค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อ จะตอบคำถามเหล่านั้นให้ได้ กรณีเช่นนี้จะทำให้ผู้รับใช้สังคมได้รับความรู้มากขึ้น จากการรายงานผล การปฏิบัติตามโครงการรับใช้สังคมพบว่าทุกกลุ่มปฏิบัติตามได้ตามแผนที่วางไว้และพบปัญหาลักษณะ คล้าย ๆ กันคือสมาชิกถามคำถามต่าง ๆ ทำให้ต้องค้นคว้าหาคำตอบจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ประจำจังหวัดเชียงใหม่หรือจากผู้อื่น ๆ เพื่อจะตอบคำถามของชุมชน ผู้เข้ารับการอบรมทุกคนบอกว่าหลังจากปรับใช้สังคม ทำให้ได้เรียนรู้มากขึ้น รู้สึกภาคภูมิใจในตนเองที่ได้นำความรู้เรื่องการเลือกตั้งระบบใหม่ไปเผยแพร่ รู้สึกดีใจที่สมาชิกในชุมชนของตนเองมีความรู้ในเรื่องนี้เป็นอย่างดีทุกคน ทำให้รู้เท่าทันการเลือกตั้งและจะไม่ขายเสียงให้ใคร ทุกคนต้องการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตามบทบาทของแต่ละคนเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์และเที่ยงธรรม เพื่อให้ได้รัฐบาลที่ดีมาบริหารประเทศ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดีต่อไป แสดงว่าการนำความรู้ไปใช้ในประสบการณ์จริงส่งผลต่อการเรียนรู้มาก ดังนั้นในการอบรมเรื่องใดก็ตามควรมีกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้นำความรู้ไปปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ ให้มากที่สุดเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นและทำให้เขาเห็นประโยชน์ที่ได้จากการเข้ารับการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมทุกกลุ่มได้นำหลักฐานการปฏิบัติงานตามโครงการปรับใช้สังคมมาให้ผู้วิจัยดู เช่น การลงชื่อของผู้เข้ารับการอบรม การสรุปงานแต่ละกิจกรรม การรายงานผลการปฏิบัติตามโครงการ แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการทำงาน ผู้วิจัยได้ไปสังเกตการณ์การปฏิบัติงานของบางกลุ่ม จากการสังเกตการณ์พบว่าประชาชนให้ความสนใจในเรื่องที่เข้าอบรมเป็นอย่างมากเพราะจะต้องนำไปปฏิบัติจริงในการเลือก ส.ว. ในวันที่ 4 มีนาคม 2543 ประชาชนสนใจเอกสารที่นำไปแจกให้รวมทั้งบัตรเลือกตั้งแบบใหม่ที่มีสองใบคือการเลือก ส.ส. แบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อพรรค บางกลุ่มมีการสาธิตการเลือกตั้งบางกลุ่มก็จัดสถานการณ์จำลองให้ประชาชนลองใช้สิทธิเลือกตั้ง เหตุการณ์ต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บางกลุ่มมีอาสาสมัครรัฐธรรมนูญไปคอยให้ความช่วยเหลือในการทำงานด้วย แสดงว่าผู้ที่ทำกิจกรรมปรับใช้สังคมรู้จักใช้การประสานงานกับองค์กรหรือผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เพื่อให้มาช่วยในโครงการปรับใช้สังคม บางกลุ่มมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมาช่วยในโครงการด้วย ทำให้ทราบว่าทุกฝ่ายให้ความสำคัญและให้ความสนใจกับการเลือกตั้งระบบใหม่ จึงต้องการเข้ามีส่วนร่วมในโครงการของผู้เข้ารับการอบรม ในวันนั้นรายงานผลการเรียนรู้จากการปรับใช้สังคม ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2543 ผู้เข้ารับการอบรมทุกคนมาพบกันที่หอประชุมอำเภอสารภีและอยู่ทำกิจกรรมต่าง ๆ จนเสร็จสิ้นด้วยความตั้งใจ แสดงว่าทุกคนให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก นับว่าโครงการอบรมในครั้งนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

ถึงแม้ว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจะไม่แตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ข้อสังเกตที่พบคือผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองมีความเชื่อมั่นในตนเองในการที่จะนำความรู้ไปเผยแพร่ให้กับสมาชิกในชุมชนเพราะในขณะที่ได้รับการอบรมทุกคนจะมีโอกาสได้พูด ได้อภิปรายซักถาม ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสนำเสนอแนวคิดและข้อสรุปต่าง ๆ จากความคิดของตนเองด้วยความเข้าใจ จึงมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี การอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความเป็นกันเองกับวิทยากรและสมาชิกที่เข้ารับการอบรมด้วยกัน ผู้เข้ารับการอบรม

กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าแสดงบทบาทต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการแสดงบทบาทในสถานการณ์จำลองตามกิจกรรม ผู้เข้ารับการอบรมแสดงออกตามบทบาทที่ได้รับอย่างเต็มที่จนเพื่อน ๆ คิดว่าเป็นเรื่องจริง ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่ได้รับความรู้อย่างเต็มที่จากการทำกิจกรรมโดยไม่รู้ตัวว่าเป็นการให้ความรู้เพราะสนุกสนานกับการทำกิจกรรม ผู้เข้ารับการอบรมต้องคิด ต้องวางแผนและลงมือปฏิบัติเองทุกกิจกรรมทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการอบรม ไม่มีใครนั่งว่างหรือเบื่อหน่ายเพราะต้องตื่นตัวกับการทำงานต่าง ๆ ตลอดเวลา ซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่มทดลอง ผู้เข้ารับการอบรมเป็นฝ่ายรับความรู้จากวิทยากร บรรยากาศในการอบรมเป็นทางการมาก ทุกคนนั่งฟังอย่างเดียวผู้เข้ารับการอบรมไม่มีโอกาสได้พูดคุย ไม่ได้แสดงความคิดเห็น เมื่อมีการแบ่งกลุ่มอภิปรายในบางครั้งมีบางคนไม่กล้าพูดแต่นั่งฟังเฉย ๆ เมื่อวิทยากรบรรยายจบแต่ละกิจกรรมก็ไม่ค่อยมีใครซักถามอะไร บางคนก็รีบไปทำธุระนอกห้องหรือกลับบ้านเลย ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมก็ค่อนข้างเป็นทางการ มีการพูดคุยทักทายกันบ้างแต่ไม่มากนัก เมื่อผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้เข้ารับการอบรม กลุ่มทดลองมักกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นในทุกเรื่อง ส่วนกลุ่มควบคุมมักไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ในการตอบคำถามพบว่ากลุ่มทดลองตอบคำถามโดยมีเหตุผลประกอบการตอบเสมอ ส่วนกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่จะตอบสั้น ๆ ตรงประเด็นที่ถามจะไม่ค่อยมีเหตุผลประกอบ สรุปได้ว่าการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเป็นการอบรมโดยใช้การปฏิบัติหรือการกระทำโดยผู้เข้ารับการอบรม ดังนั้นจึงทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้และนำไปปฏิบัติได้จริงในชุมชน จึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างความรู้ทางการเมือง เจตคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี

4. ผลการศึกษาติดตามผลการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างหลากหลายและได้เข้าร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนทุกประเภทเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความสามารถของแต่ละคน ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้เข้ารับการอบรมได้ปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการรับใช้สังคม จึงทำให้ผู้เข้ารับการอบรมตระหนักถึงภารกิจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและต้องการให้ทุกคนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย จึงพยายามทำกิจกรรมหลาย ๆ ประเภทเพื่อให้ได้ผลตามที่ตนตั้งใจไว้อีกประการหนึ่งคือการทำโครงการรับใช้สังคม ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมรู้สึกว่ามีคุณค่ากับสังคมและเป็นผู้มีความรู้ทางการเมืองมากกว่าคนอื่นในชุมชนจึงทำให้เกิดภาวะผู้นำทางการเมืองขึ้นตามธรรมชาติ จึงต้องการแสดงความเป็นผู้นำทางการเมืองโดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเป็นที่รับรู้ของชุมชน บางคนแสดงความเป็นผู้นำจนถึงขั้นสมัครรับเลือกตั้งเพราะต้องการนำความเจริญมาสู่ชุมชนของตน

ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนอย่างหลากหลายและทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงว่ามีส่วนร่วมทางการเมืองหลากหลายด้วย จากสถิติการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2543 จังหวัดเชียงใหม่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 1,096,070 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 883,282 คน คิดเป็นร้อยละ 80.59 เป็นจังหวัดที่มีผู้ใช้สิทธิเป็นอันดับ 4 ของประเทศ อำเภอสารภีมีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 59,740 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 49,425 คน คิดเป็นร้อยละ 82.73 อำเภอเมืองมีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 185,486 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 128,778 คน คิดเป็นร้อยละ 69.42 (กกต.จังหวัดเชียงใหม่) จะเห็นว่าประชาชนในเขตอำเภอสารภี ซึ่งเป็นอำเภอที่ผู้วิจัยได้ไป จัดการอบรมเรื่องการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก่อนการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิสูงกว่าอำเภอเมือง ซึ่งเป็นอำเภอใกล้เคียงถึงร้อยละ 13.31 ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งที่ 2 ในวันที่ 29 เมษายน 2543 ในจังหวัดเชียงใหม่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 1,084,388 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 742,835 คน คิดเป็นร้อยละ 68.50 เป็นอันดับ 1 ของประเทศ อำเภอสารภีมีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 57,920 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 42,533 คน คิดเป็นร้อยละ 73.43 อำเภอเมืองมีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 174,960 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 100,462 คน คิดเป็นร้อยละ 57.42 (กกต.จังหวัดเชียงใหม่) จะเห็นว่าอำเภอสารภีมีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าอำเภอเมืองร้อยละ 16.01

จากการเปรียบเทียบสถิติผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งสองครั้ง พบว่า อำเภอสารภีมีสถิติผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งสูงกว่าผู้มาใช้สิทธิในจังหวัดเชียงใหม่และสูงกว่าอำเภอเมืองซึ่งเป็นอำเภอใกล้เคียงทั้งสองครั้ง แม้จะไม่สามารถกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าสถิติการมาใช้สิทธิเลือกตั้งที่สูงนี้เป็นผลมาจากการที่ประชาชนในเขตอำเภอสารภีได้รับการอบรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาและเป็นผลจากการทำโครงการรับใช้สังคมของผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลอง แต่ก็น่าจะกล่าวได้ว่าการที่ประชาชนในเขตอำเภอสารภีได้รับการส่งเสริมและได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งจากองค์กรต่าง ๆ และจากกระบวนการอบรมที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการไปแล้ว มีส่วนส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมืองดังกล่าวไม่มากนัก

ส่วนผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มควบคุมมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกเรื่องเหมือนกับผู้เข้ารับการอบรมกลุ่มทดลองแต่มีปริมาณน้อยกว่ากลุ่มทดลองและวิธีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไม่หลากหลายเท่ากับผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มทดลองที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มควบคุมไม่มีโครงการรับใช้สังคม จึงไม่มีสิ่งกระตุ้นการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากเท่ากลุ่มทดลอง นอกจากนี้การที่ผู้เข้ารับการอบรมในกลุ่มควบคุมไม่แสดงความคิดเห็นในบางเรื่องที่ผู้วิจัยถามก็อาจเป็นเพราะยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ เพียงพอ จึงไม่ยอมแสดงความคิดเห็นหรืออาจเป็นเพราะผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ยังไม่มีความเป็นกันเองเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เนื่องจากกระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมใช้ได้ผลในการเสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรสนับสนุนให้นำกระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมไปใช้ในการอบรมในด้านความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี

1.2 เนื่องจากกระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมใช้ได้ผลในการเสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงควรนำกระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมไปประยุกต์ใช้ในการอบรมในด้านความรู้และการปฏิบัติในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการจัดการอบรม

2.1 เนื่องจากกระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมใช้ได้ผลดีในการเสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นในการจัดการอบรมในเรื่องใดโดยใช้วิธีการใดก็ตามควรจัดกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้มากที่สุด จากนั้นจะต้องมีกิจกรรมที่ผู้เข้ารับการอบรมได้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงซึ่งจะได้ประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้เพิ่มขึ้น

2.2 การจัดการอบรมในเรื่องใดก็ตามควรใช้วิทยากรที่มีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ และมีความเข้าใจผู้เข้ารับการอบรมเป็นอย่างดีสามารถสื่อสารด้วยภาษาถิ่นได้ ซึ่งจะช่วยให้การอบรมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการทำวิจัยในเรื่องการใช้กระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมกับเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ และกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

3.2 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการอบรมทางการเมืองโดยใช้ภาษาถิ่นและวิทยากรท้องถิ่นในการเสริมสร้างเจตคติทางการเมืองให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี

3.3 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการติดตามผลการใช้กระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม